

ZPRAVODAJ

S P O L E Č N O S T I P Ř Á T E L I T Á L I E

Úvodem

Činnost naší Společnosti zasahuje jen relativně malou část naší veřejnosti. Proto se dlouhodobě věnujeme vydavatelské činnosti zaměřené na historii a současnost česko-italských vztahů, na italské realie a zejména na pomoc v chápání italských specifik, které je pro zdárné rozvíjení vzájemných vztahů zásadní. Jejich neznalost vede přinejmenším k trapným situacím.

Vydavatelská činnost má nesrovnatelně větší vliv na zainteresovanou veřejnost. Z tohoto hlediska je nepochybným přínosem **vydání knihy Dr. Lenky Uchytílové „Neapolské variace“**, zajímavým způsobem seznamující s realiami a specifiky tohoto největšího města jižní Itálie. Kniha je obohacena i o mnoho překrásných fotografií na křídlovém papíru, z toho přes 50 barevných, které vystihují atmosféru tohoto města.

O autorčině kvalifikovanosti a obsahu knihy vypovídají vybrané statě uveřejněné v několika předchozích číslech Zpravodaje Společnosti přátel Itálie, který je dostupný i na našich webových stránkách. **S ohledem na tržní podmínky na českém vydavatelském trhu a naši snahu učinit ji cenově přístupnou co nejširší veřejnosti jsme se rozhodli vydat tuto knihu i další připravované tituly vlastním nákladem. Pro bližší charakteristiku knihy uvádíme text ze záložky její obálky.**

Rostislav Pietropaolo

Knížku Lenky Uchytílové přečte člověk na jeden zátaž a není vůbec řečeno, že po ní sáhneme, jen chystáme-li se právě na dovolenou do Neapole a okolí. Autorčiny postřehy a tipy jsou sice výborným společníkem na případnou cestu do této lokality, ale představují také poutavý a zasvěcený vhled do naturelu a životního stylu obyvatel jižní

Itálie, jen zdánlivě na hony vzdálenější tomu našemu, středoevropskému.

S některými průvodními jevy neapolské společnosti bychom těžko chtěli mít co společného, (např. tuny páchnoucích, mnohdy vysoce toxických odpadků přímo na ulicích nebo na černých skládkách uprostřed nádherné přírody, jako jeden z důsledků prorůstání organizovaného zločinu do zpracování odpadu), v leccems jsme si asi bohužel docela podobní, (třeba svalování viny za různá příkoří a pohromy výhradně na nepřízeň osudu či na anonymní entitu zvanou „režim“).

I tak ale zbývá tu a tam něco hodnotného, v čem bychom se mohli od Neapolitánů přiučit. Můžeme se například pousmát nad představou jihoitalských žen v domácnosti mařících celé hodiny sháněním těch nejčerstvějších potravin a přípravou teplých pokrmů pro celou rodinu v poledne i večer... avšak jestli má něco pro naše zdraví zásadní význam, tak je to jistě celkový životní styl, jehož nedílnou součástí jsou i stravovací návyky. A pokud je v této otázce něco zcela bezkonkurenčního, tak je to právě italská, zvláště pak jihoitalská kuchyně. Kapitolkou věnovanou vaření, jakož i zbytek knihy tudíž všem vřele doporučuji vychutnat do slova a do písmene

Jana Sovová

V Praze je zatím k dostání jen v recepci C.T.S. spol. s r.o. Novákových 380/18, 180 00 Praha 8, denně do 16.00, v pátek do 12.00 (Stanice metra Palmovka) a ve všech mimopražských pobočkách Společnosti přátel Itálie **za 200 Kč. Na objednávku bude kniha zasílána doporučeně po úhradě 250 Kč na účet č.1937698369/0800, nebo na dobírku za 271 Kč.** Objednávky: Společnost přátel Itálie, Brixihovo 21, 162 00 Praha 6, přes internet: prateleitalie@seznam.cz telefonicky na č.: 606 648 317.

Z posudku knihy „I já jsem byl v Itálii“ a vyznání autorky

„Práce literární historičky Nelly Mlsové (I já jsem byl v Itálii) má dvě části. Tou první je zevrubná stostránková studie analyzující texty, jež referují o cestách českých literátů (ale nejen literátů) do Itálie, tou druhou je výborná antologie ukázek. Obě části jsou promyšlené a dobře koncipované a zásadně rozlišují dosavadní představu o onom fenoménu, jemuž se běžně říká česko-italské kulturní vztahy.“ Z lektorského posudku Jiřího Pelána.

Poprvé jsem se „ocitla“ v Itálii na prahu dětství zásluhou prarodičů, vlastně praparodičů – především pradědy a dědy. Ten první bojoval za první světové války na Piavě, prababička zůstala se třemi malými dětmi sama a strachovala se o jeho život. Pradědeček se naštěstí ve zdraví navrátil, ale takhle dramatická epizoda zůstala natrvalo uchována v historii naší rodiny.

Ten druhý na dlouhých procházkách opakovaně a s láskou vzpomínal na mladá léta, když byli s babičkou na svatební cestě v Itálii. Bydleli ve známém letovisku Viserba u Rimini, navštívili San Marino... Dodnes mám na památku uchovaný propekt z jejich cesty a pocit obřížně vyjádřitelného okouzlení, který ve mně dědova slova vždy vyvolala. Jako by se s babičkou ocitli v zemi zaslíbené.

A Itálie si mě dál přivlastňovala... Ze základní školy mi utkvělo učitelčino vyprávění o tom zvláštním městě na moři – zázraku přírody a lidského umu. Současně jako by ve mně stále více narůstala představa Itálie jako nereálné země. Představa rovněž dobově podmíněná, neboť v čase mého dospívání v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století jsem dobře věděla, že se do této země těžko podívám.

Asi není příliš překvapující, že první dlouhá cesta, kterou jsem uskutečnila na počátku devadesátých let (už s manželem, synem a také svými rodiči), kdy se otevíral svět, směřovala do Itálie... Tehdy jsem poprvé, podobně jako moji předkové, mohla ve skutečnosti konstatovat: „I já jsem byla v Itálii...“

Jak mých cest do Itálie přibývalo, uvědomila jsem si ošidnost tohoto sdělení. A také mi stále častěji přicházelo na mysl, že cesty mé a mých

předků do Itálie nejsou a nebyly ničím výjimečné a že v sobě zahrnují rysy charakterizující italské cesty 20. století... Jsou to cesty dobrovolné i nedobrovolné, cesty za poznáním, pro radost i služební, cesty vlakem, automobilem, autobusem, lodí, letadlem... Jsou to cesty za faktickou Itálií i za italským mýtem, cesty do Itálie současné i historické, cesty reálné i fiktivní, cesty k sobě samému...

Nella Mlsová

Publikace ROMA-PRAGA, PRAHA-ŘÍM.

V závěru roku 2009 vyšla péčí pěti editorů a za podpory pěti akademických a vysokoškolských institucí kniha nazvaná **Roma-Praga. Praha-Řím**. V pondělí 21. prosince byla slavnostně představena v Clam Gallaském paláci v Praze. Jde o sborník odborných studií, který zároveň přináší bilanci širokého spektra badatelských zájmů českých a moravských historiků, stipendistů Českého historického ústavu v Římě (Istituto Storico Ceco di Roma). Byl připraven k patnáctému výročí obnovení jeho činnosti a zároveň je věnován životnímu jubileu prof. Zdeňky Hledíkové, dlouholeté ředitelky tohoto vědeckého pracoviště. Kniha obsahuje dvacet pět studií (v italském, anglickém, německém, francouzském či latinském jazyce, vždy ovšem s italským resumé, není-li článek italsky) zaměřených na česko-italské (převážně speciálně česko-římské) vztahy od středověku po 20. století, a umožňuje tak nahlédnout širší témata, která jsou kmenovými badatelskými projekty Českého historického ústavu, ale také ta, jejichž výzkum existence této instituce a erudice a obětavé osobní nasazení prof. Hledíkové umožnily. Kniha bude, doufejme, úspěšně reprezentovat českou historickou obec nejen v komunitě zahraničních badatelských a vzdělávacích pracovišť působících v Římě, ale může nabídnout řadu poutavých článků i širší veřejnosti zajímavější se o česko-italské vztahy v minulosti. Bližší informace lze získat na www.hiu.cas.cz/cs/aktuality.ep/.

Eva Chodějovská

Reflexe italsko-českých vztahů – 1. část

Boemia-Italia – známe se jedenáct století

V českých zemích patří hluboký a všestranný zájem o Itálii po desetiletí na jedno z předních míst. Italská kultura spoluvytvářela českou vzdělanost, formovala umění, architekturu, otevírala duchovními vazbami cestu k evropským hodnotám křesťanství.

Styky Apeninského poloostrova se zeměmi českého státu, které se rozvíjely zpočátku v rámci ideje římského císařství a církevního univerzalizmu, lze sledovat již od 9. století. Nenajdeme ani jediné historické období, v němž by se Italové a Češi nesetkali, i když byly doby, které vzájemným stykům přály více, v nichž se spojovaly obě země dynastickými vazbami.

Rámec všech styků tvoří dějiny českých zemí a složitý politický vývoj Apeninského poloostrova, který v 19. století vyvrcholil sjednocením Itálie a vytvořením samostatného státu. Tento vývoj podmiňoval – usnadňoval či brzdil – intenzitu vzájemných setkání, určoval jejich náplň a možnosti. Teprve po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 oba evropské státy rozvíjely své kontakty v rámci oficiálních diplomatických vztahů. Přibývalo kulturních, obchodních, ale i sportovních a dalších společných aktivit. Po druhé světové válce byla spolupráce podřízena jednak zařazením zemí do odlišných politických bloků tehdejší Evropy rozdělené železnou oponou, na druhé straně byly akcentovány vztahy na bázi levicové politiky, kterou vystřídala významná italská podpora protinormalizačních sil po srpnu roku 1968. Politické uvolnění v naší zemi po roce 1989 otevřelo hranice a turistika se stala základem pro téměř každodenní setkávání obyvatel obou zemí. V posledním desetiletí došlo k nebyvalému rozkvětu vzájemných vztahů zvláště v oblasti kulturní. Řada výstav přispěla k propagaci a popularizaci vzájemných vztahů a upozornila na společné hodnoty obou kultur. Všestranná podpora, jíž se kulturní vzájemnosti dostává, přináší plody v podobě řady společných akcí a v prohloubení jazy-

kových znalostí, které jsou základním předpokladem mezinárodní komunikace.

Dějiny vzájemných vztahů dvou zemí, středo-evropských Čech, Moravy a jihoevropské Itálie, jsou reflektovány souvisle poprvé v dílech, která vznikla za první republiky, v počátcích samostatného Československa, jež hledalo v bohatých kulturních stycích, jimiž čerpalo i přispívalo do bohaté pokladnice evropské kultury, své potvrzení. Z italské strany to pak byli především slavisté, kteří se věnovali vývoji či jednotlivým etapám a osobnostem, jež spojovaly obě kultury. Stav vzájemných styků zmapovala díla několika autorů ještě v době Rakouska-Uherska, kdy celá řada osobních kontaktů a pro mnohé italské kraje i společný osud, daný státním rámcem, který spojoval české země a několik italských států před sjednocením Itálie, přispívaly k vzájemnému poznání. Na jedné straně italská slavistika a na druhé straně česká romanistika vstupovaly ve dvacátých letech do nové Evropy, která vznikla rozpadem monarchie, jež byla posledním dědicem římské říše, v jejímž rámci se první vzájemné styky odehrávaly.

Sledovat v toku staletí vliv jednoho národa na druhý, zejména, když nejde o země sousedící, je mimořádně zajímavé a složité. I když osudy Itálie a zemí tvořících dnešní Českou republiku a do roku 1992 Československou republiku, byly v mnoha oblastech značně rozdílné, péče však lze vystopovat řadu společných prvků a někdy dokonce i značný souběh zájmů a tužeb. Itálie patřila odedávna k těm západoevropským zemím, s nimiž české země udržovaly styky nejživější.

Kdybychom se chtěli stát průvodci po dlouhé cestě vzájemných setkání, které přesahují jedenáct století, vedli bychom čtenáře po stopách Čechů i Italů, kteří neváhali dát se na namáhavou pouť přes Alpy, aby, každý dle svého údělu, možnosti a schopností, přispěli vědomě či náhodně svým podílem do stavby evropské civilizace, která stojí na základech vzájemného setkávání. Na příkladech osobností, které svůj životní příběh spojily s kulturou a osudy druhého národa či země, bychom prošli historickým vývojem od raného středověku do konce 20. století.

V počátcích vzájemných vztahů se rýsují velké postavy českých světců a panovníků, které předaly štafetu kněžím, umělcům, řemeslníkům, studentům i obchodníkům. Itálie jako mateřská země četných náboženských řádů pronikala prostřednictvím

řeholníků do českých zemí. Přicházeli často jako anonymní bratři v první zakladatelské vlně klášterů, aby budovali základy budoucích vztahů, které se staly osnovou životodárného propojení s evropskou kulturou.

Čím více přibývalo setkání obou světů, tím těžší je zaměřit pozornost jen na ta nejdůležitější. Vždyť každé z nich by patřilo k pestré mozaice, tvořící obraz česko-italské vzájemnosti. Sotva se kdy podaří podchytit všechny kontakty, jejichž protagonistům čas udělil do vínku anonymitu. Ti však spoluvytvářeli to nejširší povědomí o existenci druhého národa a díky jim se vryl obraz do duší i srdcí jak v českých zemích, tak v Itálii. Jimž vděčíme za představy o půvabech krajiny, podobě měst, způsobu života a zvyklostech. Právě oni svou osobní zkušeností se zemí, kterou poznali, přispěli k jejímu trvalému zatkaní v horizontu své vlastní kultury.

Dějiny Itálii a působení italských komunit v cizině jsou dosud neprávem opomíjenou kapitolou italských národních dějin a jistě by i působení Itálii v českých zemích přispělo k jejich obohacení. V každé evropské zemi se projevuje italský vliv jiným způsobem. V nastaveném zrcadle, v němž se odráží život a působení italské menšiny v českých zemích, se ukazuje tvář architektury a malířství, zaslechneme též italskou hudbu, můžeme být pozváni na divadelní vystoupení italských kočovných skupin, mohli bychom zalistovat četnými svazky italských děl, ukrývaných v zámeckých a klášterních knihovnách, ale spatřili bychom i lesk peněz a zbraní. Nejen múzy, ale i obchod a války přivedly Itálii do středoevropské země, která se na čas či navždy stala jejich domovem, dlouhodobým působištem a někdy i místem posledního odpočinku. Stala se však také inspirací pro jejich vlastní tvorbu, v níž se setkání s českými zeměmi odráží, neboť české prostředí modifikovalo jejich tvůrčí přínos do výtvarného výrazu, nazývaného obecně „opus italicum“.

Představa Čechů o Itálii je jistě odlišná od obrazu, který si o ní vytvořili Němci či Francouzi. Itálii vnímáme svojí vlastní historií, která je vodítkem našemu duchu. Stejně tak Italové hledají v středoevropské zemi stopy svých krajanů, kteří ji pro ně objevili již ve středověku, podle rytmu svých dějin. Na mapě obou zemí najdeme místa, kde se odehrávala setkání nejživější – v Praze a v Římě. Je však celá řada měst, jako jsou Benátky, Siena, Bologna, Padova, Ferrara, ale i Terst, Florencie či

Neapol, jimiž procházely generace Čechů. Kromě Prahy mnoha českým městům, například Plzni, Olomouci, Litoměřicím, Brnu, ale i Slanému, a dalším naopak italská umění vtiskla podobu, již nestřel ani čas. Často vytvořili i hodnoty společné, a to zvláště v českých a moravských městech, kde se italské rody usadily na několik generací, aby spolu s domácími řemeslníky budovaly náměstí se vznosnými paláci, kláštery, loretty, poutní místa a krajinné dominanty svých skvělých architektur. Kdysi někdo nazval české země muzeem díla italských rukou. Zamysleme-li se nad trvalým podílem Itálii jen v architektuře, kde tyto tvůrce připomíná mnoho staveb a italských jmen, jeví se toto označení více než oprávněné.

Italská kultura přicházela do českých zemí mnohdy oklikou či zprostředkovaně, neboť z ní jako ze součásti kultury evropské přijímaly podněty i země jiné. Přinášeli ji k nám i španělští jezuité či němečtí architekti, na něž italský vliv působil stejnou formující a inspirativní silou.

Česká reprezentace v Itálii je druhou stranou vzájemného poznání – jak Češi působili na Itálii, jakou stopu tu zanechali? Italové je viděli jako odvážné a nebezpečné bojovníky v císařském vojsku u Mediolána, jako chudé kleriky či studenty, bohaté zvědavé šlechtice, často z kavalírských cest kromě půvabných italských manželek přivážejících do Čech umělecké sbírky. Mohli je poznat mezi okázalými průvodci panovnické reprezentace i jako obyčejné turisty či badatele a obdivovatele pokladů italské kultury.

Stručný průvodce, který pod titulem „Ci conosciamo da undici secoli“, vydaný pouze italsky již před čtyřiceti lety v roce 1966, naznačuje, jak bohatým vývojem prošly italsko-české vztahy za jedenáct století. V období, které uplynulo od jejího vydání, se styky obou zemí prohloubily, rozvíjela se kulturní a vědecká spolupráce, vznikla řada hodnotných děl, na něž by bylo třeba upozornit. Přes značné množství studií i dílčích historických prací, věnovaných různým etapám vývoje Itálie, postrádáme dosud moderní syntetickou práci z dějin Itálie z pera českého autora. Dějiny českých zemí v italském povědomí se také dosud nedočkaly souhrnného zpracování. Oborem, který se dosud zreteřoval nejvíce, jsou dějiny výtvarného umění. Řada úspěšných výstavních projektů předních muzeí, galerií a kulturních institucí celostátního i regionálního významu byla zaměře-

na právě na italské umění; připomeňme například výstavy *Opus Italicum*, Siena v Praze, *Boemia-Italia*, obrazy Benátčanů, Florentinů či neapolskou malbu, *Cestu na jih*. Dějiny italského umění patří tradičně k disciplinám, které se těší velkému zájmu českých badatelů, o čemž svědčí i bohatá žně odborné literatury. Tradičně velkou pozornost věnovali dějinám Itálie medievalisté, hudební vědci a historici vojenství. Přestože jsou období a oblasti Itálie, které zůstaly dosud stranou českého zájmu, zaznamenala práce na poli vzájemnosti zvláště v posledních deseti letech obrovský pokrok. Po pádu železné opony začali Italové objevovat beze strachu střední Evropu, jejich pohled prohloubila i možnost studia dosud nedostupných materiálů. Institucionální vazby, například v oblasti archivní spolupráce, přinesly významné obohacení informační databáze, k níž tradičně přispívá především obnovený Český historický ústav v Římě a generace badatelů, kteří odkrývají nepřeborné bohatství vatikánských a jiných italských archivů, aby je zpřístupnili veřejnosti v hodnotných edicích.

Irena Bukačová

Italové a církev

V Evropě měl velký ohlas výnos štrasburského soudu pro lidská práva, který na žádost jedné italské občanky finského původu požádal italské orgány, aby ze školních tříd odstranily visící kříž. Z technického hlediska rozhodnutí mělo omezený význam – kříž měl být odstraněn pouze ze tříd, do kterých chodí dítě italsko-finské žadatelky. Nikoliv tedy ze všech tříd v zemi. V Itálii ale věc vyvolala nevoli a v cizině si často mysleli, že se na Apeninském poloostrově chystá náboženská válka ve stylu sanfedistických reakcionářských povstání, která po dlouhá léta trápila Španělsko během XIX. století.

Na věc se mě tázalo v jednom rozhovoru Rádio Česko. Během několika krátkých minut jsem se pokoušel vysvětlit, že ten krucifix je pro mnoho, možná většinu Italů spíše otázkou staleté kulturní tradice než otázkou hluboké víry. Česká rozhlasová a televizní média mají bohužel ten špatný zvyk, že si současně pozvou do studia experta, který po-

většinou podrážděně reaguje na názory novináře, který se jim drze plete do řemesla. Na tom by nebylo nic divného. Itálie je zemí expertů, jenže v Římě vám dají aspoň možnost na ostrou kritiku experta reagovat. Z Prahy vám ale spojení po vašem příspěvku useknou, a tak se o kritice toho či onoho profesora dozvíte až poté, co vám to řeknou známí či přátelé, kteří program slyšeli. A tak se proti mému názoru jeden expert na náboženské otázky ostře ohradil – krucifix je hluboký náboženský symbol.

Samozřejmě, ostatně pochybovat o tom by bylo směšné. Jenže já po 40 letech v Itálii sdílím názor nestora italských novinářů a autora úspěšných *Dějin Itálie* Indra Montanelliho, že „každý Ital, i ten největší antiklerikál, je svým jednáním i myšlením do značné míry katolík“.

Nejrozumnější názor vyslovil k otáče kříže nový tajemník operaci levicové Demokratické strany Pierluigi Bersani, který řekl, že „ve Štrasburku to přeháněj s politiky korektním smýšlením a já i moje strana nevidíme vůbec nic špatného na tom, když ten krucifix ve školních třídách zůstane“. I v Itálii se na sjednocování Evropy někteří dívají nevrzavě a ti toho okamžitě využili k tomu, aby řekli, že „nám Evropa takové věci přikazovat nebude“.

Presvědčení, že Italové jsou ale hluboce nábožensky cítilí národu už ale delší dobu neodpovídá pravdě. I zde je třeba zdůraznit, že od švýcarských hranic na jižní Sicílii to je 1800 km a také co se týče vztahu k víře, je situace v různých oblastech často odlišná.

Začnu tam, kde to znám nejlépe, tj. v Římě. Zde platí staré přísloví, že „pod svícem bývá největší tma“. Jinými slovy, přinejmenším od korunovace Karla Velikého v roce 800 po vstup piemontských vojsk v roce 1871 existoval církevní stát, tedy po více než 1000 let. Zabíral značnou část střední Itálie s výjimkou Toskánska a sahál až k Boloni. Jeho jižní hranice byla jen asi 100 km od Neapole. A jako každý stát měl svou byrokracii, policii, vojsko, soudy a samozřejmě cenzuru. Ostatně i dnes je Vatikán stát. A ten má jako všechny státy na světě svou vnitřní i zahraniční politiku. S tím rozdílem, že se na věci nedívá jako současné demokracie, jejichž obzor je často omezen na jedno parlamentní období. Vidí věci z hlediska dvoutisíciletých dějin – přežil starořímskou říši, feudalismus i sovětský komunismus. A je přesvědčen

o tom, že přežije i kapitalisty. Proto s nimi může uzavřít kompromisy, pokud je přesvědčen, že to umožní záchranu víry. Třeba i v situaci, kdy někteří kněží jsou ve věznici.

A tak se i dnes typický Říman dívá na vše, co se týká Vatikánu a vysokých sfér církve, s jistou dávkou skeptického odstupu. Jinými slovy – může věřit v Boha či nikoliv, ale na papeže či kardinály se dívá kritickým okem. Všichni zde milovali Jana Pavla II., protože cítili, že to, co káže a činí, odpovídá jeho hlubokému přesvědčení, o čemž ostatně svědčil jeho dlouhý a dramatický život. Respektovali ho, ale tam, kde se jim jeho principy zdály příliš konzervativní (potrat, umělé oplodňování ap.), jednali bez problémů jinak. Jeho předchůdce Pavla VI. považovali za „politika“, a teprve s odstupem času pochopili, že to nebyla politika, ale pochybnosti hluboce uvažujícího intelektuála. A domnívám se, že i Benedikt XVI., který zde požívá úctu, ale „nezahřívá srdce“, bude postupem času správně pochopen.

Přístup k církvi, či lépe ke kněžím, nejlépe osvětlí dva typické výrazy, které používají hlavně Římané, ale nejen oni: „sei un prete“ – doslova to znamená „jsi kněz“, – ale význam je tak na půli cesty mezi „mazaným a vychytrale neupřímným“. Ještě jasněji zní věta „mi ha fatto uno scherzo da prete“, – což doslova přeloženo znamená „vyvedl mi kněžský kousek“, ale skutečný význam je „pěkně mě vypekl“, i když bych to asi do současné češtiny přeložil trochu jadrněji. Samozřejmě od okamžiku, kdy katolická církev přišla o své světské panství a zůstal jí jen Vatikán, se poměr prostých věřících ke kurii změnil k lepšímu.

Tvůrci jednotné Itálie byli často svobodní zednáři, a to jejich popularitu ve Vatikánu určitě nezvětšilo. A asi je pravda, jak někteří napsali, že „Itálie neprožila náboženskou reformaci, a tak italská katolická církev je dogmatičtější než jejich souvěrci v Německu, Nizozemí či Francii“.

Postoj dnešního Itala k víře je velmi „světský“. Ve většině případů dá své dítě pokřtít, a pokud na to má, pošle dítě do soukromé školy, která je zde v 95 % případů v rukou katolické církve. Důvod je praktický: v soukromé škole se nestávkuje, je tam větší disciplína, a tak průprava je často lepší a rodiče jsou klidnější. Ale to vůbec neznamená, že by rodiče zajímali katechismus či nedělní mše, na kterou často ani oni, ani jejich děti nechodí. A když se v jednom průzkumu rodičů ptali, proč

ještě posílají děti do soukromé školy, často odpovídali: „Tedy kněží či jeptišky z nich určitě nebudou, ale na druhé straně se nebudou nechápavě koukat na výjevy z Bible v Sixtinské kapli a naše klasická literatura jim nebude cizí, což by se jim po absolvování státních škol mohlo klidně stát.“

To je přesně to, co jsem myslel při onom rozhovoru s českým rozhlasem. Katolicismus plně prolíná celou italskou kulturu. Někdo byl například hluboce věřící, jako Giuseppe Verdi, jiní, jako slavní filmoví režiséři Federico Fellini či Luchino Visconti se pouze považovali za „kritické odchovance katolické víry“. A není náhodou, že Palmiro Togliatti, který z Italské komunistické strany učinil nejmocnější politické seskupení západní Evropy, se proti víře a církvi nikdy otevřeně nepostavil. Bez ohledu na to, že jako skálopevný stalinista byl přesvědčeným ateistou. A když se po druhé světové válce pracoval na novém uspořádání státu, šokoval své souvěrce-komunisty, socialisty i liberály tím, že souhlasil, aby se Mussolinim uzavřený konkordát s církví vtělil do nové ústavy. Věděl, že Jalta přisoudila Itálii Západu a boj s církví neměl šanci na úspěch – jen by byl vyvolal občanskou válku typu té, k níž došlo ve stejné době v Řecku. A tak raději udělal z komunistické partaje státotvornou stranu.

V Itálii totiž na rozdíl od Francie či Británie chyběla a chybí silná liberální pravice, která je vlastně dědicem osvícenství, které se v Itálii s výjimkou krátkého období v Miláně nikdy neprosadilo. Italské politice od roku 1945 až do 80. let dominovali katolíci a komunisté. A sám Berlusconi, který má silnou parlamentní většinu, se snaží s církví nerozkomotřit, bez ohledu na to, co ona si myslí či říká a jeho osobním životě.

Josef Kašpar, Řím

Jižané bez příkras – seznamte se: Michele Bia

Rok 2006 nebyl významným pro italský jih jen vydáním proslulého románu o organizovaném zločinu Gomorra Roberta Saviana. V témže roce též vznikl krátký film režiséra Michela Biho „Meridi-

onali senza filtro", který získal během krátké doby na 47 cen na různých festivalech, mezi nimiž především Donatellova Davida, italskou národní filmovou cenu za rok 2007 pro nejlepší krátký film. Po krátkometrážních „Un'ora di straordinario" (2000), „I sette a Tebe" (2005) a „I laboratori" (2006), natočených na digitální kameru, režisér poprvé použil klasický filmový materiál. Michele Bia, narozený v roce 1966 v Modugnu (provincie Bari), o svém krátkometrážním filmu říká: „Měl jsem vždy o nás jižanech tuo zvláštní představu: jsme schopni s velkou nenuceností přetvořit slavnost v tragédii a se stejnou nenuceností tu samou tragédii ve slavnost." „Meridionali senza filtro" zcela jasně naráží na známé italské cigarety Nazionali senza filtro, v tomto smyslu přenesené míněno, že snímek podává pravdivý pohled bez přikrášlení. Děj snímku je střídmy, ale o to více metaforický a symbolický. Jednoho podzimního dne jedou autem z Apulie do Basilikáty dva bratři, starší Fajele a mladší Nicola, se svým starým a nemocným otcem na svatbu Fajeleho. Jejich dopravním prostředkem je BMW staršího bratra, které obstaral jako velmi výhodnou koupi, ale během cesty se ukáže, že se jedná prakticky o vrak na čtyřech kolech, u kterého skoro nic nefunguje. Tři poutníky cestou chytne průtrž mračen, do auta vzhledem k nestažené střеше kabrioletu začne tect, což ohrozí hlavně nemocného otce. Roztržka mezi bratry zastihuje tichou smrt otce a uzavírá přibližně dvacetiminutový snímek. Co může český divák vyčíst z tohoto představení italského jižanství v podání Michela Biiho? Odvahu a nadhled autora, který se pustil do zkoumání charakteru Italů z jihu bez příkras a líbivých kudrlinek. Před našima očima defiluje především výrazná tragikomičnost děje: starší bratr Fajele si hraje na frajírka, kupuje si ojeté BMW jako důkaz určitého sociálního statusu, image, která se ale velmi záhy bortí různými závadami původně luxusního auta a komentáři mladšího bratra Nicolý. Film ovšem neztrácí vtip, který mezi vážnými scénami na divákově tváři vyloudí i letmý úsměv. Přestože bratři vezou nemocného otce na svatbu, díky rozcházejícím se názorům na stav Fajeleho auta, na Fajeleho samotného, jeho svatby a vůbec celé cesty rozbitým autem se dokáží bratři porvat na život a na smrt. Během této bitky otec umírá, promočený, zmrzlý a uzžený od cigaretového kouře, jak se bratři pokusili otce v autě

zahřát, když už nefungovalo topení. Michele Bia se pokusil o co největší nadčasovost neutrálním oblečením, použitými rekvizitami a lokalizací filmu. Žádné mobily, počítače, navigace. Jen bezútešná a bezejmenná krajina, déšť a rozpadající se auto. Fajele, který se žení s dívkou z vesnice, jejíž jméno nechce vyslovit, protože prý přináší smůlu (my ostatní víme, že je to Colobraro – a víme to jen díky tomu, že režisér není pověřivý, jak dosvědčil v jednom z interview). Fajele, který si zakládá na jistém sociálním statusu (BMW) a na „výchově", zbytečně tahá nemocného otce na svou svatbu a má zafixováno, že ho mladší bratr musí ve všem poslechnout. Nezkušený Nicola, který svého bratra občas správně kritizuje, se dílem podřizuje Fajelemu, ale nakonec stejně narazí. Oba bratři jsou symboly nového jižanství, které je mírně dětinské, pověřivé, vychloubačné, přehlízivé a zahleděné do sebe. Otec, který je krátce po operaci srdce a nesmí prochladnout a nesmí dýchat cigaretový kouř, je mlčenlivý symbol původního jižanství, trpělivého, tiše trpčícího, soustředěného, důstojného, ještě zemědělského. A také auto, BMW, možný symbol modernosti, které přes všechn krásný zevnějšek nefunguje, a to ani jako znak sociálního statusu. Modernost se v tomto snímku jeví jako podfuk, Potěmkinova vesnice, hra na luxus a dospěláctví bez reálného základu, furianství a ostentativnost. Michele Bia jasně odsuzuje malichernou bitvu dvou idiotských bratří, která namísto slavnosti svatby končí tragickou smrtí trpělivého pozorovatele, jejich otce. Na propracovaných dialogích, relativně nepodstatných exteriérech a o to významnějších interiérech je vidět režisérův zájem o svět divadla. Michele Bia také založil a řídí od roku 2003 projekt Teatroscale ve svém rodném Modugnu. Natáčení snímku „Meridionali senza filtro" nebylo jednoduché, režisér musel všechnu techniku a zázemí přivézt z Říma. Snímek zaštitila kulturní asociace Pecora nera. Stejně tak se cítil i Michele Bia na počátku své filmové kariéry – každý z rodiny a známých se na něj díval jako na černou ovci. V jeho kraji se pohlíželo na film s despektem jako na únikovou aktivitu od jediných „správných a pořádných" činností dělnických či zemědělských; v oblasti neexistoval například jediný promítací sál. Mezi své vzory autor řadí Felliniho, Pasoliniho a Monicelliho. Michele Bia se obklopol velmi nadějnými umělci, za všech-

ny jmenujme skladatele Davide a Massima Laneve, kteří pro film složili velmi zdařilou a propracovanou hudbu, oceněnou na různých festivalech. Jako perličku můžeme uvést, že oba autoři spolu komunikují hlavně po internetu, klavírista Massimo Laneve bydlí ve Škvorci u Prahy a kytarista Davide Laneve žije v Bari. Michele Bia má velký potenciál stát se podobně proslulým a významným režisérem, jako je například jeho generační kolega Matteo Garrone (*1968). Připomeňme např. Garroneho filmy „L'imbalsamatore“ (2002), „Primo amore“ (2004) nebo nejnověji „Gomorra“ (2008), nejlepší italský film roku 2008. Počkejme si tedy na Biův první celovečerní film. Určitě se bude na co dívat.

Tomáš Matras

SCAMPIA

Ve Scampii se zabíjí nejvíc a je definována jako čtvrt maximálního úpadku. Když ji křížují autem sem a tam, mám na první pohled pocit, že jsem v nějakém městě severní Evropy. Moderní výškové domy, široké ulice, všude prostor a vzduch, zeleň, nádherný městský park. Pro Neapol absolutně atypické. Některé domy mi přímo připomínají pražské paneláky. Narazím na shluk veřejných budov: poliklinika, úřad práce, kostel. Další shluk budov: školy. Mezi vším probíhá široká silnice a všechno je ohraničeno železným plotem, bránou, zdí. Dokonce i sídlo policie. Jako by zde někdo vytvořil umělou zeď proti komunikaci mezi lidmi. Lidé se normálně potkávají v obchodech, na ulicích. Tady žádné obchody nejsou. Všechno jako by hlídaly neviditelné oči. Dorazíme k jakémusi příkopu plnému použitých injekčních stříkaček. Pod stromem posedává několik zdrogovaných mužů.

Scampia vznikla koncem 60. let, původně jako enkláva historického předměstí Secondigliano a měla být lidovou čtvrtí. Zpočátku byla známa pouze pod číslem příslušného zákona – 167. Teprve později vznikl tento název, prozrazující zemědělskou oblast (campo = pole). Domy, jež se zde začaly stavět, byly obrovské paneláky nazývané vele, lodní plachty. Obecní byty byly přiděleny

postupně 40000 obyvatel ze sociálně slabých vrstev, k nimž se v osmdesátých letech přidaly další tisíce bezdomovců, kteří přišli o přístřeší při zemětřesení. Izolace, žádné pracovní příležitosti a nulová infrastruktura způsobily, že se značné procento obyvatel začalo věnovat černému obchodu a především distribuci drog. Teritoriální sféry jsou zde přísně rozděleny a kontrolovány, byty bývají využívány k přechovávání drog, a pokud někdo nespolupracuje s klanem, musí počítat s nepříjemnými důsledky.

Ač sem již více než deset let vede metro, vybydlené veže se postupně vystěhovávají a počítá se s jejich postupnou demolicí, obyvatelé jsou přesídlováni do mnohem modernějších domů, zásadní problém urbanistické chyby této části města – sociální kontakt je nevyřešen. Neexistuje žádný sanační plán, který by přilákal investory, dal lidem práci, zábavu a normální život. Vždyť i obyvatelé středních vrstev – státní zaměstnanci – zde bydlí v izolovaných, plotem a zdí sevřených domech. A přitom by tato čtvrt mohla být úžasným příkladem nové, urbanisticky jiné, mladé Neapole.

Doprovází mě Nicola Cottugno, který už dvacet let vyučuje moderní technologie a technické kreslení na zdejší odborné střední škole Galileo Ferrari. Denně sem dojíždí ze svého bytu v centru města. Kdyby požádal o přeložení, bez odkladu by mohl učit v nějaké škole v centru. Ale Cottugno nechce. Nechce opustit své žáky. Je si totiž jist, že jich zachránil spousty: před tím, aby skončili na ulici, před drogami, před chybami, které by neodvratně poznamenaly jejich životy. „Dělám jednoduše svou práci,“ říká. „Ani nemusím porušovat ministerské osnovy, jen je prostě aplikuji z let padesátých, kdy vznikly, do roku 2006.“

Sociální původ žáků je různý. Polovina z nich má středostavovský původ, jsou to děti obchodníků, živnostníků, policistů a karabiníků. Ale je zde i nemálo dětí, které mají otce ve vězení. Podsvětí je na dosah ruky, stejně jako bída a morální rozklad. V rodinách se o ničem nemluví, děti zanedbávají školu, protože se musí starat o rodinu, a některé jsou zneužívány k distribuci drog.

Vzpomíná na to, jak když vypukla válka klanu Di Laura, nad školou létaly helikoptéry, bratranec jednoho ze studentů byl omylem zastřelen. Do bytu rodiny jiného vtrhly pořádkové síly. V tako-

vé situaci není možné předstírat, že se nic neděje, a nemluvit o tom. Začali jsme otevřeně a bez obalu diskutovat, o tom proč zde panuje nelegálnost a co je to vlastně zákon. S těmito dětmi dosud nikdo nemluvil o camoře, a oni se na to ani neptali, protože to byl pro ně normální stav. Někdo jim musí vysvětlit, co je to kultura a důstojnost práce. Já sám jim třeba vysvětluju, že „dělat zed“ tři odpoledne camoristům znamená vydělat si tolik peněz, kolik je měsíční plat učitele. Snažíme se potírat kult negativního hrdiny, který je zde tak silný.

Didaktické metody, které Cottugno i jiní jeho kolegové používají, se opírají o počítačovou a další mediální techniku. Texty, interview, seriály, didaktické videohry, imitace zábavných televizních pořadů, které mají základ v dialogu a konstruktivní argumentaci. Stanovíme nějaké závažné téma a snažíme se s ním vypořádat. Například „Chceme zavést legalitu“. Dva tábory, „zlý“ a „dobrý“, – ten, který se octl mimo zákon, a ten, který se tam naopak nechce nikdy skončit. Odpovídají na suché, stručné otázky jednoho ze spolužáků: odkud jsi, co si myslíš o faidě, jaký je podle tebe vztah státu a camorry. Nebo „Účinná a obsažná ústava“. Projekt, na němž pracovali někteří zájemci, byl sondáží do minulosti, do ústavního uspořádání starého Řecka a Říma. Studium historie pro lepší pochopení vývoje a referendum o jeho kladech a záporech. Snažíme se demonstrovat, že žijeme v demokratickém státě, který tyto děti plně respektuje už tím, že jim umožňuje studovat na této škole.

Cottugno organizuje pro své žáky různé exkurze do státních institucí, například do Palazzo Montecitorio v Římě, přímo na zasedání italské poslanecké sněmovny. Za svou práci byl on i jeho „družstvo“ pozváni na setkání s prezidentem republiky při jeho návštěvě Neapole.

Cottugno ovšem neskrývá svou nespokojenost nad tím, že „jeho“ škola v podobném úsilí zůstává daleko široko osamocena. „Za dvacet let svého působení ve Scampii jsem zde neviděl jediného městského policistu. Nemluvě o správě města, která tuto část města kompletně ignorovala. Naše práce je důkazem toho, že když chce někdo něco užitečného udělat, jde to.“

Lenka Uchytlová

Velkověvodkyně A. M. Františka Toskánská

Dokončení

Neúnavná hospodářka

Z dochovaných pramenů vyplývá, že Anna Marie Františka rozchodu s manželem nelitovala. Ba naopak byla tím spokojena, neboť její potřebě nezávislosti a činorodosti nadále nic nepřekáželo.

Střediskem jejich původně sasko-lauenburských a potom toskánských držav na území Čech zůstával zámek v Zákupech, postupně stále přepychověji zařízený. Při něm udržovala Františka dvůr o 100 až 120 osobách, v jehož čele stál Jan Arnošt Golč, povýšený roku 1731 na hraběte. Velel i malému zákupskému vojsku, složenému z poddaných, kteří v případě potřeby nastupovali v uniformách do zbraně.

Své državy zákupská paní po celý život cílevědomě rozšiřovala a zvelebovala. Roku 1701 přikoupil statek Kladno, který zakrátko výhodně prodala. K Horní Polici připojila roku 1708 ještě Žandov. Rokem 1726 získala statky Chlumín, Kozomín a Netřeba na Mělnicku – a panství Kácov na Kutnohorsku. V roce 1732 se jejím majetkem stalo i dominium Tachlovice /později Jeneč/ na Kladensku. Ke všem velkostatkům pak podle možností přikupovala další vesnice a dvory. Přitom všechna tato panství Anna Marie Františka osobně řídila a spravovala. Často je objížděla, aby prověřovala plnění svých příkazů a práci úřednictva i poddaných. Protože hospodářské objekty stále ještě zůstávaly v nedobré poválečném stavu, dávala zákupská paní téměř všude budovat zcela nové a prostornější panské stáje, chlévy, stodoly, špýchary a jiná zařízení. Při dvorech stavěla i lepší obytné domy, poroučela zřizovat a zlepšovat cesty či mosty – a z panských zdrojů poskytovala pomoc také stavební činnosti poddaných.

Když se pak zvyšovaly příjmy z jednotlivých panství, pouštěla se Anna Marie Františka do přestaveb rezidencí. V létech 1699 až 1705 rekonstruovala zámek v Bušřehradě, k roku 1718 Toskánský palác v Praze, od roku 1726 do rku 1734 zabezpečila přebudování zámků v Horní Polici, Zvoleněvsi, Svádově, Kácově a Hostivici, avšak nepotřebný zámek v Mikovicích dala naopak zboutat. Na

svůj náklad dala také rozšířit město Zákupy, ovšem především zbudovala v letech 1720 až 1725 zcela nový zámek v Ploskovicích, své nej památnější dílo.

Při této rozsáhlé činnosti Anna Marie Františka samozřejmě ani v nejmenším nezapomínala na církev. Byla velice zbožnou katoličkou, což prokazovala mnoha nadacemi a dalšími skutky. Zhruba od roku 1715 pak dávala téměř od základu přestavovat většinu kostelů a kaplí na svých panstvích. Barokní podobu, kterou si tyto sakrální stánky podnes udržely, jim vtiskla právě velkovýsá podpora velkovévodkyně Františky. Za mnohé další tu uvedme alespoň kostely v Branné, Cvikově, Hostivici, Horní Polici, Chlumíně, Slatině u Zvoleněvsí, Soběnicích, Buchlovicích, Kralupských Zeměchách či Zvoleněvsí.

Zároveň zřizovala ovšem zákupská paní i nové farní budovy a na mnoha místech stavěla hodnotná sousoší. Užívala přitom služeb vynikajících umělců, jakými byli architekt Odtavil Broggio či sochař Ondřej Dubke, ale i řada dalších. Pro obnovené svatostánky získala posléze z Říma ostatky mučedníků /byly přivezeny průvodem velbloudů/ a oddané podporovala veškeré církevní slavnosti a pouti.

Legendární velkovévodkyně

Naznačená a četnými archivními doklady ověřená působnost Anny Marie Františky Toskánské v dala k tomu, že během několika desetiletí se viditelně změnil obraz jejích panství a zlepšil život poddaných. Neboť vhodně usměřovaná zemědělská, lesnická a řemeslnická práce dominikátu i rustikálu přinášela příznivé výsledky nikoliv jen vrchnosti, ale také většině obyvatelstva.

Není proto divu, že vysoce urozená paní, která sice žila v přepychu, avšak zároveň ráda prolézala selskými chlévy, vzbuzovala u svého lidu nevšední zájem. Těšila se všeobecnému respektu, stávala se i předmětem nejneuvěřitelnějších dohadů či představ, které e postupem času proměňovaly doslova v legendy, jejichž skutečné jádro nám již povětšinou uniká.

Jako příklad uvedme alespoň vyprávění o tragedii z roku 1706. Jan Bašton pobýval občas na zámku Svádov, kde se prý stýkal s mlynářskou dcerou z Olšinky, zpěvačkou dvorního divadla v Drážďanech. Dívka mu nakonec porodila synka. Když si ale jednou vyšla v doprovodu princova sluhu a s dítětem v náručí k hájovně Sedlo, došlo

k pokusu o únos a k postřelení matky, která v zá- pět zemřela.

Viník unikl z lesního úkrytu na koni a nebyl nikdy odhalen. Jan Bašton však ze smrti milenky okamžitě obvinil svou choť a s dítětem, které snad později povýšilo hraběcího stavu, prý právě tehdy natrvalo odešel od své zákupské paní do Itálie.

Tato romanticky laděná událost v sobě skrývá i smyšlené prvky, jimiž si poddaní vysvětlovali, proč jejich uctívanou nejvyšší vrchnost opustil nevěrný manžel. Neboť skutečné důvody by byl prostý lid těžko chápal. A tak vznikaly i další legendy, jimiž byla velkovévodkyně Františka posléze obestřena tak, že na její skutečný život a význam bylo zapomenuto.

Velkovévodkyně Anna Marie Františka Toskánská zemřela v Zákupích dne 15. října 1741 a byla pohřbena v prostém rouše celestýnky v tamním děkanském chrámě sv. Fabiána a Šebestiána. Vedle ostatků svého prvního chotě Filipa Viléma falckraběte z Neurgu.

Všechna panství v Čechách zdědila jediná dcera Karolína, která je roku 1751 odkázala svému synovi, bavorskému vévodovi Klementu Františkoví. Po dalších změnách majitelů se tyto statky staly soukromým vlastnictvím Habsburského domu a zůstaly jim až do roku 1918, kdy byly zestátněny Československou republikou.

Více než čtvrt tisíciletí už uplynulo od skonu Anny Marie Františky. Jen zdánlivě však byl její někdejší význam překonán. Vždyť stále u nás spatřujeme umělecké památky, které vznikly její zásluhou – a v historickém vývoji země představovala tato žen stupeň, který měl trvalou a naprosto nevšední váhu. Velkovévodkyně Anna Marie Františka Toskánská by proto neměla být zapomenuta.

Otakar Špecinger

Dva rozhovory

Minule jsem jel do Itálie autobusem (z Florencie do Florencie) a potom dál vlakem do Grosseta. Na cestě jsem měl dva rozhovory, které mi utkvěly v paměti. Jeden byl na nadraží ve Florencii. Kromě starších, mechanických ukazatelů příjezdů vlaků na

každém nástupišti jsou všude ještě monitory, kde je také napsáno, odkud a kdy který vlak jede. Na monitoru v hale jsem si našel, že mi jede vlak do Grosseta v 10:15 ze šestého nástupiště. Došel jsem na šesté nástupiště, kde stál vlak, zatím prázdný – bylo ještě dost času. U vstupu na nástupiště byl další monitor, na kterém bylo napsáno, že z tohoto nástupiště pojede vlak v 10:15 do Grosseta. Na celém vlaku jsem nenašel jedinou stopu po úda-ji, kam ten vlak jede. Došel jsem až k lokomotivě, kde stál venku mladší, slušně vypadající pán. Začal jsem tím, že jsem se ho zeptal: „Dobrý den. Tenhle vlak jede do Grosseta?“ Usmál se. „Kdo ví?“ Nalé-ťl jsem mu, řekl jsem: „Na monitoru tamhle stojí, že odtud pojede vlak do Grosseta.“ „Na monitoru stojí leccos,“ upozornil mne vesele. „Vy jste ztra-til důvěru k údajům na monitorech?“ zeptal jsem se ho, zřejmě pobaven. „A nejen k těm!“ pozna-menal. Když jsem se na něj tázavě zahleděl, začal mi, stále s úsměvem, vysvětlovat: „Já si počkám, až mechanický ukazatel ukáže, kam ten vlak má jet. Ukazují-li oba, monitor i ten mechanický, tentýž cíl, zvyšuje se pravděpodobnost, že ten vlak po-jede skutečně tam, kam je ukázáno. Ale jistě to není nikdy!“ „No, a jak řešíte tuto vaši nedůvě-ru ve státní dráhy?“ „Neřeším ji vůbec, je to dob-rodružství. Víte, že existují lidé, kteří jsou ochotni zaplatit za dobrodružství horentní sumy? A já ho mám tady zcela bez příplatku.“ Druhý rozhovor se odehrál v Bologni, kde zastavuje autobus na deset minut, na toaletu a kafe. Šel jsem na kafe do baru, servírka mne přivítala s úsměvem. „Un macchiato caldo, per favore!“ „Volentieri!“ a podala mi, stá-le s úsměvem, báječně vonící kafe. „Konečně po dlouhé době zase vyborné italské kafe!“ pochva-loval jsem si. „Jak to, vždyť máte u vás dobré kafe, v Německu žije přece spousta Italů!“, začala si se mnou povídat. „Slečno, já nejsem z Německa, já jsem z Česka.“ „Promiňte, nevěděla jsem. Mluví-te dobře italsky. Odkud z Česka?“ „Z Prahy.“ „Tam jsem ještě nebyla. Ale říkají, že je Praha krásná! Jednou se tam musím podívat.“ Dopil jsem a za-platil. „Děkuji mockrát!“ „Rádo se stalo, přijďte příště zase!“ „Děkuji nejen za kafe, právě jste mi něco ukázala: nám v Praze nechybí dobré kafe, nám chybí ochota a úsměv!“ Její úsměv zrozpač-ťl, tomu nerozuměla. Nemohla. Ty dva rozhovory uvádím nejen pro zasmání, ale spíše k zamyšlení.

Jan Kříž

Regionální zvláštnosti italské kuchyně: Emilia – Romagna

2. část

Historie tradičního balzámového octa (ace-to balsamico) z Modeny

Za první písemné svědectví o balsamiku vděčí-me benediktskému mnichovi Donizonemu, kte-rý žil mezi 11. a 12. stoletím.

Tradiční oblasti výroby modenského balzá-mového octa se nacházely a dodnes nacházejí v pro-vincích Modena a Reggio Emilia, s výjimkou hor-ských a apeninských oblastí, protože nadmořská výška nad 300 m již neskýtá charakteristiky nut-né k jeho výrobě. Vyrábí se v oblastech, které po několik století ovládala šlechtická rodina d'Es-te. Existují dohady, že balzámový ocet vznikl ná-hodou. Pravděpodobně nějaké množství vařeného vinného moštu, tzv. saba, používaného coby sladidlo v modenské kuchyni, bylo zapomenuto v kuchyňské nádobě a objeveno po delší době, když už neslo stopy započatého octového kvašení.

V úvodu zmíněný mnich Donizone ve své kro-nice „Vita Mathildis“ líčí, jak se v roce 1049 král a budoucí císař Jindřich II. Francký zastavil ve mě-ště Piacenza a poslal svého posla k markýzovi Bon-ifacio di Canossa, otci Matildy, „protože chtěl onen ocet, který mu byl vychválen a který se vy-ráběl u skály v Canosse“.

V tomto příběhu není použito slovo „balsami-co“, ale máme tu svědectví, že byl ocet již tehdy považován za tak cenný, že mohl být darem krá-lovi, který i když přijel z velké dálky, o něm věděl.

Antonio Vallisnieri, modenský kronikář z 19. století, popisuje, jak na dvoře rodu d'Es-te byly skladovány sudy s octem již kolem roku 1228, tedy v době Ebizza II, pána z Ferrary, Mo-deny a Reggio Emilia.

Svazek z vévodského dvora z roku 1556, nazva-ný „La Grassa“, uvádí přepečlivou klasifikaci dru-hů octa na základě různých možností jeho použi-tí. Z toho dovozujeme, že na dvoře rodu d'Es-te znali již dobře různé kvality balzámového octa a že ten nejlepší byl vyhrazen jen nejvýznamnějším oso-bám a pro významné příležitosti. V roce 1598 se

Modena stala hlavním městem vévodství a do té doby spadají dokumenty, které ještě jasněji dokazují zájem dvora o tento produkt.

V roce 1597 napsal prokurátor dvora Giovanni Francesco Vezzali dopis generálnímu faktorovi dvora, panu Ercolemu Estense Mosti, o nákupu vína odrůdy trebbiano pro výrobu octa. Následujícího roku vévodský guvernátor Giovanni Battista Contugo píše Vévodské komoře, že našel révu, jež může uspokojit výrobce octa.

Skutečnost, že vévoda měl takový zájem o balzámový ocet, značí, že již měl příležitost ochutnat ocet řádně zralý, a to znamená, že sudy s octem musely na dvoře existovat již po dlouhou dobu.

Na základě písemných svědectví nacházíme poprvé citaci termínu „balzámový“ až v registru sklepa z roku 1747; kde se objednává přesun octa z tajného sklepa do „luční komory“, což bylo historické místo pro balzámový ocet, nacházející se ve věži na západ od průčelí vévodského paláce.

Balzámový ocet byl i cenným darem úctyhodným osobám, což potvrzují dokumenty i dopisy.

V roce 1730 jej vévoda Rinaldo I d'Este jej věnoval Lodovicovi Antoniovu Muratorimu, historikovi a řediteli Knihovny rodiny d' Este, na znamení uznání díla, jež obdarovaný vykonal. A historické dokumenty prokazují, že Muratorioho dědicové ještě po sto let uchovávali tento cenný dar.

V roce 1764 nařídil vévoda Francesco II. zaslat ocet hraběti Michalovi Voroncovovi, moskevskému velkokancléři a „mimo to“ i jednomu anglickému obchodníkovi do Livorna“. Dalšími dokumenty jsou dva dopisy: od Antonia Boccolariho z Modeny Antoniovu Tecchimu do Milána z roku 1774 a od Ottavia Agostioho z Bergama markýzovi Emiliovu Menafogliovi do Modeny (1815). V každém z nich se píše o balzámovém octu, jako o cenném daru.

Říkali jsme, že termín „balsamico“ (balzámový) se poprvé objevuje až v roce 1747 a že tento termín pochází z léčivých vlastností, které tomuto speciálnímu octu byly přisuzovány. A různé dokumenty a tradice tuto dichotomii potvrzují, tedy použití balzámového octa nejprve v medicíně a později v gastronomii.

Když Lucrezia Borgia v roce 1508 přivedla ve Ferraře na svět syna Herkula II, vyzkoušela terapeutické účinky octa přímo během porodu. Během epidemie moru v roce 1630 sloužil ocet coby

(cituji) „ochrana proti nakažením“ a proti „infekci vzduchu“. (chránili se omýváním, kloktáním, inhalacemi, nakapáním několika kapek na krb, aby se dezinfikoval vzduch). Existují i doklady o užívání balzámového octa jako léku proti moru. Jeden za všechny: dopis jistého pana Mongardina hraběti Molzovi, datovaný 4. 9. 1930, v němž dává rady, jak ocet použít. Slavný Gioacchino Rossini děkuje v dopise skladateli, hudebníkovi, mistrovi Kaple modenského dómu Angelovi Catelanimu, který mu poslal lahvičku balzámového octa proti kurdějím, kterými již delší dobu Mistr z Pesara trpěl.

Dokladem o léčivých účincích pro sliznice jsou dokumenty modenského vévody Franceska IV (1779–1846), který měl na cestách ve svém kočáře vždy v lahvičce cennou tekutinu, již mírnil příznaky svého chatrného zdraví. Lidová tradice pak přisuzuje balsamiku další zvláštní vlastnosti, třeba afrosidiacké. Prý ji úspěšně vyzkoušela již Isabella Gonzaga, zatímco později i Giacomo Casanova měl znát jeho magické účinky.

V průběhu let byl balzámový ocet protagonistou historie Vévodství modenského v jeho dobrých i horších časech. A opět kronikář Antonio Rovatti popisuje ve svém rukopisu z roku 1796, jak Francouzská republika prodala (cituji) „balzámový ocet bývalého vévody, 36 barelů uskladněných ve třetí věži bývalého vévodského paláce směrem k San Domenico“, a to je ta dříve citovaná „luční komora“. Kupující toho zázraku zřejmě patřili do majetných vrstev a něco z něj ještě mohlo zůstat, i když není možno jej identifikovat, protože Napoleon nechal ze všech sudů odstranit erby a o nových majitelích neexistují žádné dokumenty.

Víme však, že ne všechen vévodův ocet byl tehdy prodán. 2. září 1817 byla totiž otevřena velká okna oné „luční komory“ u příležitosti návštěvy knížete Metternicha, který vlastnosti balzámového octu dobře znal. Během svých návštěv ve Vídni totiž vévoda o zázračném octu hovořil, a kníže tak chtěl ochutnat ten nejlepší... V oněch letech obchod vévodství dosti upadal a obchodní bilance se potýkala s těžkostmi, i když tu byla určitá naděje, alespoň v obchodní výměně s habsburským mocnářstvím.

V „Modenské kronice“ Antonia Rovattioho čteme, že existovala „Celní liga Rakousko-Vévodství Este“, týkající se obchodních styků s benátskou Lombardií – a v těch zaujímal balzámový ocet čelní místo mezi vyváženými produkty. Po plebiscitu

v roce 1860 se modenští výrobci brzo vzpamatovali z důsledků velkých změn a zúčastnili se významných expozic v Itálii a v zahraničí.

4. května 1859 se znovu otevřela okna "luční komory". Tentokrát, po plebiscitu, přijel do Modeny nový král, Viktor Emanuel II. a premiér Camillo Benso hrabě Cavour. Tato návštěva ovšem bohužel předcházela konci slavných octáren věvodových. Cavour totiž nařídil přemístit nejlepší sudy na hrad v Moncalieri, kde pak byl balzámový ocet ponechán daleko od své země a klimatu, opuštěn, až zahynul.

Z tohoto období pochází žádost enologa z Casale Monferrato Ottavia Ottaviho, adresovaná modenskému advokátovi Franceskovi Aggazzottimu, odborníkovi a cititeli tohoto produktu, o vysvětlení, jak vésti octárnu. Aggazzotti v odpovědi popsal proceduru přípravy octa a pro modenské se to stalo „breviřem“ péče o ocet a vedení octárny.

Giuseppe Ricchi

Obnovení činnosti liberecké pobočky Společnosti přátel Itálie

Rádi bychom informovali, že byla znovuobnovena činnost liberecké pobočky Společnosti přátel Itálie (zkráceně SPI), která zde krátce fungovala na počátku devadesátých let. Zakládací schůzky se dne 26. 11. 2009 v pizzerii Ponte zúčastnila zhruba desítká milovníků Itálie, která se stala širším jádrem společnosti. Setkání se zúčastnil i zakladatel Společnosti přátel Itálie PhDr. Rostislav Pietropaolo. Členy výboru se stali: Michal Gorec, Mgr. Lucie Chvojková, Miroslava Chroustová a Giulio Lago. Milou příležitostí k prvnímu setkání se stala vernisáž výstavy fotografií Pavla Koppa – „Italské ohlédnutí“, která proběhla 8. prosince v liberecké pobočce Banco Popolare. Vystavené fotografie jsou součástí úspěšné knihy „Chvilky s Itálií“, v níž fotografie Pavla Koppa opatřil komentářem a příběhy osobitým způsobem Miroslav Horníček.

Záměrem neziskové organizace SPI je odkrývat, podporovat a prohlubovat vzájemné italsko-české vztahy, pořádát setkání s italskou tematikou

v různých oblastech společenského života – setkání kulturní, gastronomická, historická, sportovní. Konkrétně budeme např. pořádat projekce filmů, výstavy, přednášky, kurzy italského jazyka nebo kurzy italské kuchyně. Další chystanou aktivitou jsou gastronomické zájezdy za výborným italským vínem a jídlem, bohatou italskou tradicí a historií do různých italských regionů.

Společnost je otevřena všem milovníkům Itálie a zve mezi sebe i další nadšence. Itálie má totiž jedno zvláštní kouzlo. Chytně vás za srdce (či za žaludek) a už vás nepustí. A toto kouzlo chceme společně sdílet. Zájemci se mohou obracet na email: michal.gorec@bpcr.cz, tel. 774 701 464 nebo na www.prateleitalie.eu.

Lucie Chvojková, Michal Gorec

Pro Vaši informaci

- V úvodu k předešlému číslu Zpravodaje jsme se zmínili o finančních problémech, které nám způsobilo sdělení Ministerstva zahraničních věcí, že **s ohledem na úsporná opatření nebude na rok 2010 naší společnosti poskytnut každoroční finanční příspěvek. Proto opět připomínáme, že k překonání vzniklé situace je nezbytně nutné zvýšit příspěvkovou morálku našich členů.** Každoročně se setkáváme s tím, že mnoho členů na svoji základní povinnost ke společnosti, do které se dobrovolně přihlásili, zapomínají. Proto jsme nuceni požádat členy, kteří dosud neprovedli úhradu příspěvku za r. 2009, aby tak neodkladně učinili. Připomínáme, že podle usnesení VI. valného shromáždění je **minimální výše příspěvku u zaměstnaných členů 200 Kč a u studentů a důchodců 100 Kč.**

Zmíněné usnesení ukládá všem členům, pokud se z jakéhokoliv důvodu nemohou na činnosti podílet, aby plnili alespoň základní členskou povinnost, řádně a včas platit roční členské příspěvky ve stanovené výši **a podle svých možností i ve vyšší částce.** To se nyní stává velmi aktuálním. Pod-

le téhož usnesení členové, kteří neuhradí členský příspěvek 2 roky po sobě, ztrácejí členství. Je to bohužel každoročně nemálo členů.

Víme, že **mnozí si již nepamatují, zda příspěvek uhradili**. Vedeme v naší databázi přesnou evidenci a stačí, když se písemně, nebo prostřednictvím e-mailu dotážete. Obratem Vám odpovíme. **Ušetříte nám mnoho prostředků za písemné upomínky.**

Peněžní poukázky na úhradu členského příspěvku na r. 2010 jsou tentokrát s ohledem na zpoždění ve vydávání Zpravodaje přiloženy již k tomuto číslu. Vám, kteří jste příspěvek na r. 2010 již uhradili, sdělujeme, že distribuční firma vkládá poukázky automaticky do všech výtisků, a proto jsme nemohli ovlivnit, komu poukázku poslat a komu již ne.

Budete-li chtít provést úhradu současně i za r. 2009, uveďte to jako doplňující údaj. Neuvedete-li při úhradě poukázkou jako **variabilní symbol číslo Vašeho členského průkazu**, jsme schopni přesto Vaši úhradu identifikovat. **Při úhradě bankovním převodem bez Vašeho členského čísla jako variabilního symbolu však je nutné jako doplňující údaj uvést Vaše jméno a příjmení.** Úhradu můžete také učinit hotově u kterékoliv pobočky České společnosti. **Náš účet má č. 1937698369/0800.**

- Jak jsme vás informovali v minulém čísle, v souvislosti s 20. výročím založení naší společnosti a 15. výročím vydávání našeho Zpravodaje, hodláme od prvního čísla XV. ročníku **zlepšit grafickou úpravu jeho titulní stránky. Její barevné provedení s využitím červené, modré, zelené a bílé, které jsou barvami české a italské vlajky, by mělo i nadále tvořit podklad pro její textové využití. Nechceme to udělat bez podílu našich čtenářů. Obrácíme se proto na vás s prosbou o vaše návrhy.** Protože první číslo jubilejního XV. ročníku bychom chtěli vydat co nejdříve, prosíme o jejich neprodlené zaslání.

- **Ve středu 21. dubna v 17 hodin proběhne za účasti autora v přednáškovém sále Italského kulturního institutu prezentace jeho knihy Francesco Jacopelli da Praga 1983–1988, Immagini di una topografia letteraria, na kterou v 18 hodin naváže v kapli vernisáž výstavy jeho fotografií s texty Sergia Corduase „Un’ altra Praga – Jiná Praha.**

- **V pondělí 26. dubna v 18 hodin bude v promítacím a přednáškovém sále Italského kulturního institutu uspořádána českou pobočkou Italské národní asociace partyzánů oslava státního svátku Italské republiky Osvození Itálie, připadající na 25. duben. Po projevech bude promítnut film Il partigiano Johnny.**

- **Český malíř, ilustrátor a sochař Věroslav Bergl byl 14. července jmenován akademikem Mezinárodní vesuviánské akademie v Neapoli.** Věroslav Bergl je mj. ilustrátorem sbírky básní a také knih jeho manželky, již zemřelé básničky Zdenky Bergrové. O uvedení jeho díla do italského povědomí se zasloužili čeští esperantisté ve spolupráci s jejich italskými kolegy.

- 15. října byla ve spolupráci s Jednotou tlumočnicků a překladatelů, v příjemném prostředí „K CENTRA“ na Senovážném náměstí 23 v Praze 1, uspořádána za dosud nejvyšší účasti další **přednáška místopředsedy Společnosti Jiřího Holuba „O současném dění v Itálii“.**

- **Vlastními propagačními stánky jsme se zúčastnili akce Italsko-české obchodní a průmyslové komory v Brně u příležitosti uvedení honorárního konzula Itálie advokáta Zdeňka Mokrého do úřadu a 6.–7. listopadu veletrhu Expolingua spolu s přednáškou o našich kurzech italštiny a ukázkovou lekcí jednoho z našich lektorů, Mgr. Jiřího Špačka z Ústavu romanistiky FF UK.**

- **K výstavní činnosti v našich pobočkách významně přispívá místopředseda Společnosti Ing. Pavel Kopp. Dne 25. října se**

zúčastnil vernisáže své výstavy „Italské ohlédnutí“ uspořádané Jihočeskou pobočkou v Českých Budějovicích a která na jeho černobílých snímcích zachycuje Itálii ve všech jejích podobách. **Reprizou této výstavy bylo její uspořádání 8. prosince** v prostorách filiálky Banco Popolare u příležitosti **obnovení činnosti pobočky naší Společnosti v Liberci** a v Hradci Králové. Výstava bude mít v tomto roce několik dalších repríz. Nejdříve Jihočeskou pobočkou České Budějovice v Písku.

- **Brněnská pobočka** pod záštitou honorárního konzula Itálie **uspořádala 1. 12. koncert „Pocta italské hudbě a 15. 12. besedu o italské kuchyni** s Dr. Libuší Rektorovou a Vladimírem Zavřelem, autorem nové italské kuchařky, v Italia baru a restauraci s pizzerií v Zámečnické ulici.
- **Hradecká pobočka** se po velkém úspěchu první kulinařské akce, která se konala v květnu 2009, se rozhodla tuto akci 16. a 17. 10. zopakovat a opět pozvala odborníka na italskou kuchyni Gianlucu z Apulie. **Podzimní Dny italské kuchyně pořádala** po dobré předchozí zkušenosti **ve spolupráci s cestovní kanceláří BK Tour a restaurací Lázně. 26. 10. uspořádala přednášku o Sardinii, 5.–8. 12. letecký zájezd do předvánoční Neapole a 12. 12. vánoční besídku.**
- **Teplická pobočka** uspořádala ve spolupráci s Regionálním muzeem v Teplicích **12. listopadu** v Zámeckém klubu **přednášku Mgr. Renaty Kavanové o Florencii a Mgr. Veroniky Zboranové o Neapoli.**
- **Pražská pobočka** se ve spolupráci se Spolkem Praha-Cáchy a s Italsko-českou obchodní a průmyslovou komorou **podílela na přípravě a uspořádání slavnostního večera „Boemia-exodus z údolí Valle di Ledro“, který se konal 24. listopadu v Clam-Gallasově paláci** pod záštitou velvyslance Itálie J. E. Fabia Pigliapoco a byl věnován vysídlení italských obyvatel do českých zemí během první světové války

- **V rámci oslav 20. výročí založení Společnosti přátel Itálie, olomoucká pobočka pořádá v pátek 21. května 2010** v nádherném prostředí Restaurace Vila Primavesi Univerzitní 7 v centru Olomouce **slavnostní večeři s hudebním doprovodným programem.** Cena večeře: Kč 250, Kč 200 pro členy, kteří řádně zaplatili členský poplatek na rok 2010. **Účast si lze zajistit zakoupením místenky,** která slouží i jako los na tombolu **do 12. května 2010.** Pro mimoolomoucké hosty může být zajištěno ubytování blízko restaurace. Bližší informace a rezervace: Dott. Kvido Sandroni mob. 605544321 E-mail: italiano-ol@volny.cz
- **Olomoucká pobočka pořádá od pondělí 16. srpna do pátku 20. srpna 2010 intenzivní kurz italského jazyka „Týden s italštinou“.** Celkový počet 30 vyučovacích hodin. Předměty kurzu: konverzace, gramatika, realie, filmy. Vyučují italskí rodilí mluvčí a zkušení čeští lektori. Kurzovné Kč 2.900, sleva 5 %: členové Společnosti přátel Itálie. Přihlášky do 30. června 2010. Pro mimoolomoucké zájemce může být zajištěno ubytování dle individuálních požadavků do 15. června 2010. Bližší informace dott. Kvido Sandroni, mob.: 605 544 321, e-mail: italiano-ol@volny.cz www.volny.cz/italiano-ol
- Všechny členy a příznivce naší Společnosti, kteří si přejí **zasílání Zpravodaje přes internet,** prosíme, aby nám to sdělili. Ušetřili bychom náklady na jeho tisk a distribuci.
- **Členy brněnské, českobudějovické, hradecké, liberecké, olomoucké, plzeňské, pražské a teplické pobočky,** kteří tak dosud neučinili, **žádáme, aby svým pobočkám sdělili e-mailové adresy,** aby mohli být operativně informováni o aktivitách svých poboček.
- **Zájemcům o výtisky Zpravodaje z předšlých ročníků je můžeme zaslat** za sníženou cenu 10 Kč za jedno číslo. Při odběru alespoň pěti čísel nebudeme účtovat poštovné.

Rostislav Pietropaolo

OBSAH 4. ČÍSLA XIV. ROČNÍKU ZPRAVODAJE

Rostislav Pietropaolo, Jana Sovová: Kniha Lenky Uchytlové „Neapolské variace“	1
Jiří Pelán, Nella Mlsová: Z posudku knihy „I já jsem byl v Itálii“ a vyznání autorky	2
Eva Chodějovská: Publikace „Roma – Praga ● Praha – Řím“	2
Irena Bukačová: Reflexe italsko – českých vztahů. 1. část	3
Josef Kašpar: Italoové a církev	5
Tomáš Matras: Jižané bez příkras	6
Lenka Uchytlová: Scampia, z knihy „Neapolské variace“	8
Otakar Špecinger: Velkovévodkyně Anna Marie Františka Toskánská, dokončení	9
Jan Kříž: Toskánské fejetony. Dva rozhovory	10
Giuseppe Ricchi: Regionální zvláštnosti italské kuchyně. Emilia-Romagna. 2. část	11
Lucie Chvojková, Michal Gorec: Obnovení pobočky Společnosti přátel Itálie v Liberci	13
Rostislav Pietropaolo: Pro Vaši informaci	13

Na autorské a redakční přípravě tohoto čísla se podíleli

Irena Bukačová, Michal Gorec, Eva Chodějovská, Lucie Chvojková, Josef Kašpar, Jan Kříž, Tomáš Matras, Nella Mlsová, Jiří Pelán, Rostislav Pietropaolo, Giuseppe Ricchi, Jana Sovová, Otakar Špecinger, Lenka Uchytlová

Technická spolupráce

Josef Pietropaolo, Zdeněk Sladký

Z obsahu příštího čísla

Irena Bukačová: Reflexe italsko – českých vztahů 2. část
Cyril Kříž: Průvodci vesmírem
Nella Mlsová: „I já jsem byl v Itálii“. 1. část úvodu
Giuseppe Ricchi: Regionální zvláštnosti italské kuchyně. Emilia-Romagna. 3. část
Lenka Uchytlová: Campi flegrei, z knihy „Neapolské variace“

ZPRAVODAJ SPOLEČNOSTI PŘÁTEL ITÁLIE

Zapsán v evidenci periodického tisku pod číslem MK ČR E 14783
S příspěvkem Odboru pro kulturu, komunikaci a prezentaci MZV ČR vydává
Společnost přátel Itálie, o.s. IČ 00564842, číslo účtu 1937698369/0800

Adresa redakce: Brixho 21, 162 00 Praha 6,
Tel./Fax: 235 +420 362 939 / 606 648 317
Internet: www.prateleitalie.eu
E-mail: prateleitalie@seznam.cz
Odpovědný redaktor: Rostislav Pietropaolo
Náklad: 700 výtisků
Sazba a tisk: KELOC PC, spol. s r.o., Náměstí SNP 32, 613 00 Brno
Uzávěrka tohoto čísla: 30. prosince 2009